

**SECTION 9
INTERNATIONAL LAW**

**СЕКЦІЯ 9
МІЖНАРОДНЕ ПРАВО**

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2018.i10.p92>

**ІНСТИТУЦІЙНА РЕФОРМА СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОГО
ІНВЕСТИЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ: ВІДПОВІДНІСТЬ ПРАВУ ЄС**

*Кривецька Олеся Володимирівна,
аспірант кафедри міжнародного приватного права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету ім.Т.Г. Шевченка*

Стаття присвячена новому підходу Європейського Союзу щодо інституційної реформи системи міжнародного інвестиційного арбітражу за участю іноземного інвестора. Стаття містить аналіз положень угод ЄС про вільну торгівлю із Канадою, Сінгапуром та іншими державами, де передбачена нова інституційна модель врегулювання міжнародних інвестиційних спорів за участю іноземного інвестора. Окрема увага приділена нещодавній практиці Суду ЄС стосовно відповідності цієї моделі внутрішньому праву ЄС. Зокрема, проаналізований висновок Суду ЄС щодо угоди про вільну торгівлю між ЄС та Сінгапуром в частині врегулювання спорів між інвестором і державою, а також рішення у справі *Achmea v. Slovak Republic*. Надано оцінку перспективам впровадження інституційної реформи міжнародного інвестиційного арбітражу на основі нової моделі ЄС.

На нашу думку, це рішення має більш далекосяжні наслідки, оскільки ставить під сумнів можливість виконання в ЄС рішень, ухвалених проти держави-члена ЄС в рамках системи міжнародного інвестиційного арбітражу.

Ключові слова: інституційна реформа, міжнародний інвестиційний арбітраж, міжнародний інвестиційний суд, Угода про вільну торгівлю між ЄС та Канадою, Угода про вільну торгівлю між ЄС Сінгапуром, справа *Achmea*, Європейський суд справедливості.

Kryvetska O.V. Institutional reform of international investment arbitration: compliance with EU law. The paper deals with a new European Union's approach to the institutional reform of the investor-state dispute settlement system. The article examines provisions of the EU-Canada and the EU-Singapore Free Trade Agreements and other EU's FTAs that prescribes a new institutional model of the investor-state dispute settlement. Particular focus has been made on the recent case law of the European Court of Justice in respect of the consistency of the new model with the EU law. In particular, provides for the CJEU's opinion on the EU-Singapore FTA provisions related to investor-state dispute settlement, and CJEU's decision in *Achmea v. Slovak Republic* case. Author critically assesses a feasibility of successful enforcement of the institutional reform of the international investment arbitration system based on the new model of the European Union.

Keywords: institutional reform, investor-state dispute settlement, multilateral investment court, CETA, EU-Singapore FTA, *Achmea* case, Court of Justice of the EU.

Постановка проблеми. За даними Конференції укладено понад 3000 міжнародних договорів, які ООН з торгівлі та розвитку на сьогодні у світі встановлюють режим захисту міжнародних

інвестицій та передбачають механізм врегулювання спорів між інвестором та державою [1, С. 88]. Такі договори укладаються у формі двосторонніх інвестиційних договорів, або ж угод про преференційну торгівлю, які містять окремі інвестиційні глави. За останнім зразком діють положення про захист іноземних інвестицій та врегулювання інвестиційних спорів, закріплені у торговельних угодах нового покоління, які укладені Європейським Союзом із Канадою, Сінгапуром, В'єтнамом, а також які є предметом двосторонніх переговорів між ЄС, з одного боку, та Мексикою і Чилі, з іншого.

Значний внесок у швидкий розвиток міжнародного інвестиційного права роблять арбітражні суди [2, С. 26]. Разом із тим сьогодні традиційній системі міжнародного інвестиційного арбітражу притаманний високий рівень фрагментації. Одним із її проявів є проблема неузгодженості рішень і непослідовного тлумачення положень міжнародних інвестиційних договорів арбітражними органами, і у цьому С'юзен Франк вбачає «кризу легітимності» сучасної системи міжнародного інвестиційного арбітражу [3, С. 1522]. За таких умов інституційна реформа існуючої системи міжнародного інвестиційного арбітражу набуває гострої актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Протягом останнього десятиліття у світ вийшла ціла низка наукових праць, які визнають необхідність створення постійно діючих органів з урегулювання спорів між інвестором та державою. Серед таких робіт слід відзначити дослідження Андерсона і Грускі, Штефана Шілла, Гус Ван Гартен, Катаріну Янака-Смол, Тані Вун та інших. Одні з перших наукових праць з цієї тематики вийшли друком на початку 90-х років минулого століття і належать перу Еліу Лаутерпахта та Штефена Швებела. Деякі спроби з розвитку цієї ідеї були здійснені в рамках Міжнародного центру з вирішення інвестиційних суперечок між державою та іноземними особами та Організації економічного співробітництва та розвитку.

Методологія. У статті використовувався спеціально юридичний метод, що дозволив проаналізувати положення двосторонніх договорів про захист інвестицій, а також рішень Суду Європейського Союзу. Застосування методу правового моделювання дозволило сформулювати сценарії розвитку нової моделі ЄС щодо інституційної реформи системи міжнародного інвестиційного арбітражу.

Мета. Автор статті має на меті проаналізувати новий підхід до інституційної реформи до системи врегулювання інвестиційних спорів між

інвестором і державою, закріпленій у нещодавно укладених угодах ЄС про вільну торгівлю, та оцінити перспективи впровадження цього підходу в самому ЄС та на міжнародному рівні.

Основний виклад матеріалу.

Уперше ідея створення постійно діючих органів щодо розгляду міжнародних інвестиційних спорів була озвучена Європейською комісією у своєму Концептуальному документі щодо переговорів зі США у рамках Угоди про трансатлантичне партнерство [4]. Переговори щодо цього міжнародного договору зайшли у глухий кут після перемоги Дональда Трампа на президентських виборах США. Однак з того часу нова інституційна модель ЄС знайшла втілення у низці двосторонніх угод ЄС про вільну торгівлю, які містили положення по врегулюванню суперечок між інвестором і державою. У 2014 році ЄС завершив переговори щодо Угоди СЕТА [5] і Угоди про вільну торгівлю з Сінгапуром [6]. Ці міжнародні договори містять окрему главу про захист іноземних інвестицій, де запропоновано низку нових інструментів для реформування міжнародного інвестиційного права, які в офіційних документах згадуються як «новий підхід ЄС». Також аналогічні положення містяться в окремих главах Угоди про вільну торгівлю між ЄС і В'єтнамом [7], проекту нової Угоди про вільну торгівлю між ЄС і Мексикою станом на 21 квітня 2018 р. [8] і, судячи із офіційної пропозиції ЄС, будуть включені у текст Угоди про вільну торгівлю між ЄС та Чилі [9].

Серед іншого, нова модель ЄС передбачає два суттєвих нововведення у сфері інституційної реформи системи міжнародного інвестиційного арбітражу. По-перше, запроваджується дворівнева система квазі-судових органів (суд першої інстанції та апеляційний суд).

По-друге, нова модель ЄС закладає основи для подальших переговорів щодо створення постійно діючого міжнародного інвестиційного суду (multilateral investment court), який також включатиме органи першої інстанції та апеляційного оскарження (наприклад, стаття 8.29 Угоди СЕТА). Слід зазначити, що це положення передбачає відповідні міжнародні зобов'язання для торговельних партнерів ЄС не тільки у двосторонніх відносинах із ЄС, але і у відносинах із третіми країнами.

У контексті цих нововведень ЄС та Канада охарактеризували Угода СЕТА як такий що запроваджує «важливі та радикальні зміни...» і «закладає підґрунтя для багатосторонніх зусиль на шляху подальшого розвитку нового підходу до врегулювання інвестиційних спорів аж до

створення Міжнародного інвестиційного суду...» [10].

На підтвердження серйозності цих намірів Рада Європейського Союзу видала директиви Європейській комісії для здійснення переговорів щодо Конвенції про створення міжнародного суду з урегулювання інвестиційних суперечок [11]. Згідно із інструкціями Ради ЄС майбутня конвенція повинна поширити юрисдикцію новоствореного міжнародного інвестиційного суду на всі міжнародні договори, стороною яких ЄС є на сьогодні або буде в майбутньому [11, п.6]. Таким чином, передбачається, що нова процедура, прописана у майбутній Конвенції, замінить відповідні положення про врегулювання спорів між інвестором і державою, які містяться в діючих міжнародних інвестиційних договорах тих країн, що приєднуються до Конвенції у майбутньому [11, п.8].

Початкові зустрічі щодо переговорів цього приводу відбулися наприкінці листопада 2017 року у рамках 3-ї Робочої групи ЮНСІТРАЛ «Реформа системи врегулювання суперечок між інвестором і державою». Ці консультації були призначені для того, щоб зрозуміти рівень підтримки ідеї створення міжнародного інвестиційного суду. 23-27 квітня 2018 року у Нью-Йорку відбулася тридцять п'ять сесія 3-ї Робочої групи ЮНСІТРАЛ, зі звіту якого можна зробити висновок, що інституційна реформа системи міжнародного арбітражу поки-що не стала ключовим напрямком діяльності цієї робочої групи [12, п. 43].

Відповідність нової моделі праву Європейського Союзу: практика Суду ЄС

Незважаючи на те, що Європейський Союз активно популяризує свою нову модель, доцільність її реалізації спровокувала дискусії всередині самого Європейського Союзу.

Висновок Суду ЄС щодо Угоди про вільну торгівлю між ЄС та Сінгапуром

Усе почалося у 2015 році, коли Європейська Комісія звернулася до Суду ЄС із запитом надати роз'яснення щодо того, які положення Угоди про ЗВТ між ЄС та Сінгапуром належать до виняткової компетенції ЄС, а які – до спільної компетенції ЄС та держав-членів.

У своєму висновку Суд ЄС постановив, що Європейська комісія не мала права самостійно здійснювати переговори щодо низки питань, у тому числі визначень понять та міжнародних зобов'язань ЄС щодо режиму захисту непрямих інвестицій, а також щодо положень усієї секції В Глави 9 договору, що передбачає процедуру врегулювання спорів між інвестором і державою [13].

І хоча Суд наголосив, що його висновок жодним чином не впливає на оцінку відповідності цих положень як таких праву ЄС [13, п. 30], Бельгія використала цей висновок як привід для оспорювання в Суді ЄС законності Угоди СЕТА в частині створення постійнодіючого органу з урегулювання спорів між інвестором і державою [14]. У разі негативного висновку Суду, нову інституційну модель ЄС щодо врегулювання суперечок між іноземним інвестором і державою, попри її задекларовану «радикальність» і прогресивність, виявиться неможливо реалізувати на практиці без внесення відповідних змін до Установчих Договорів Європейського Союзу.

Рішення Суду ЄС у справі *Achmea v. Slovak Republic*

У березні 2016 року Федеральний суд Німеччини (*Bundesgerichtshof*), керуючись положеннями статті 267 Договору про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС) [15], звернувся до Суду ЄС із запитом щодо тлумачення статей 267 та 344 ДФЄС.

Цей запит був направлений у зв'язку з тим, що у провадженні Федерального суду Німеччини перебував спір між Словацькою Республікою та голландською компанією *Achmea BV* стосовно скасування арбітражного рішення від 7 грудня 2012 року [16]. Це арбітражне рішення було ухвалене *ad hoc* арбітражем згідно з Арбітражним регламентом ЮНСІТРАЛ в результаті розгляду спору між іноземним інвестором, що виник на підставі двостороннього інвестиційного договору між Королівством Нідерландів та Чехословацькою федеративною республікою 1991 року [17] (Словаччина стала стороною договору як держава- правонаступниця Чехословацької Федеративної Республіки).

Міжнародний інвестиційний спір був ініційований з таких підстав. Після вступу в ЄС у 2004 року Словаччина відкрила свій ринок страхових послуг для приватного бізнесу. Це дозволило голландській компанії *Achmea BV* зайти на словацький ринок через місцеву дочірню компанію. Однак у 2007 році Парламент Словаччини ухвалив закон про заборону розподілу прибутку, отриманого від приватної господарської діяльності зі страхування у зв'язку з хворобою. Це стало фактичною підставою для ініціювання міжнародного інвестиційного спору голландським інвестором проти Словацької Республіки. У 2012 році арбітражний орган ухвалив рішення на користь інвестора і зобов'язав державу-відповідача сплатити компенсацію у розмірі 122 мільйонів євро. Сторони обрали місцем арбітражу Франкфурт-на-Майні (Німеччина), і тому до процедури арбітражного розгляду застосовувалося

право Німеччини [18, п. 10]. У свою чергу, уряд Словацької республіки звернувся до Вищого земельного суду Франкфурту-на-Майні (Oberlandesgericht Frankfurt am Main) із вимогою скасувати арбітражне рішення, обґрунтовуючи вимогу тим, що стаття 8 двостороннього інвестиційного договору (далі – ДІД) між Нідерландами та Словаччиною (про процедуру врегулювання спору) не відповідала статтям 18, 267 та 344 ДФЄС. Слід зауважити, що стаття 8 ДІД передбачає традиційний механізм врегулювання інвестиційного спору між іноземним інвестором і державою в порядку *ad hoc* арбітражу за процедурою Арбітражного регламенту ЮНСІТРАЛ. Суди першої та апеляційної інстанцій відмовили у задоволенні позовних вимог уряду Словацької Республіки, тому справа опинилася на розгляді Верховного суду Німеччини, який, у свою чергу, призупинив провадження до отримання роз'яснень Суду ЄС.

Головне питання, яке постало перед Судом ЄС, полягало у наступному [18, п. 23]: чи забороняють стаття 344 та 267 ДФЄС застосовувати положення ДІД між державами-членами ЄС (“intra-EU BIT”), згідно з яким інвестор однієї держави-члена має право ініціювати спір проти іншої держави-члена в арбітражному суді, тоді як відповідний ДІД був укладений до дати набуття Словацькою Республікою членства в ЄС, а арбітражне провадження було розпочате після цієї дати?

Стаття 344 ДФЄС забороняє державам-членам здійснювати врегулювання спорів щодо тлумачення або застосування положень Договорів Європейського Союзу іншими методами, ніж ті, що передбачені в Договорах ЄС [15]. У свою чергу, стаття 267 (а) ДФЄС передбачає, що тлумачення положень Договорів ЄС належить до повноважень Суду ЄС.

В кінцевому результаті Велика палата Суду ЄС у своїй попередній ухвалі від 6 березня 2018 року постановила, що положення про врегулювання інвестиційного спору, закріплені у статті 8 відповідного ДІД між Нідерландами та Словаччиною, суперечить статтям 267 та 344 ДФЄС. Суд керувався тим, що арбітражний орган, створений на підставі статті 8 Договору при врегулюванні інвестиційного спору між інвестором і державою може постати перед необхідністю тлумачити і застосовувати право ЄС, а саме – фундаментальні принципи свободи заснування та свободи руху капіталу [18, п.42]. Попри те, що предметом аналізу в арбітражному провадженні є можливі порушення ДІД, стаття 8(6) цього Договору дозволяє арбітражному органу при такому тлумаченні положень Договору брати до уваги, серед іншого, законодавство, що діє на

території відповідних Договірних сторін. Оскільки Договірними сторонами даного ДІД є держави-члени ЄС, то, на думку Суду, арбітражний орган наділений правом вирішувати питання щодо тлумачення та застосування права ЄС, а це порушує статті 344 і 267 ДФЄС. Суд наголосив, що право ЄС є формуючою частиною права кожної держави-члена, а в ЄС діє принцип автономії права ЄС та його пріоритету над національним правом окремої держави-члена [18, п. 41].

Цікаво, що з позицією Суду ЄС не погодився Генеральний адвокат Воселе, який у своєму висновку від 19 вересня 2017 року зауважив, що статті 267 та 344 ДФЄС не повинні тлумачитися так, що забороняють іноземному інвестору ініціювати спір проти держави-відповідача на підставі двостороннього інвестиційного договору між державами-членами ЄС, якщо такий договір був укладений до дати вступу однієї з договірних сторін до Європейського Союзу [19, п. 273].

Наслідки рішення у справі *Achmea* для системи міжнародного інвестиційного арбітражу

Наслідки арбітражних рішень щодо спорів за участю держави-члена ЄС та інвестора іншої держави члена ЄС. Цим рішенням Суд ЄС визнав, що режим врегулювання спору між інвестором та державою, який прописаний у ДІД між Словаччиною та Нідерландами, суперечить положенням ДФЄС. З висновку Суду ЄС щодо справи *Achmea* випливає, що праву ЄС суперечать рішення арбітражних органів, які не входять до судової системи ЄС, однак можуть тлумачити право ЄС при врегулюванні міжнародного інвестиційного спору за участю іноземного інвестора. На думку Маріке Полсон, після цього рішення весь світ задається питанням про майбутнє системи врегулювання спорів між інвестором і державою, які виникають на підставі двосторонніх інвестиційних договорів між державами-членами ЄС [20]. На нашу думку, це рішення має більш далекосяжні наслідки, оскільки ставить під сумнів можливість виконання в ЄС рішень, ухвалених проти держави-члена ЄС в рамках системи міжнародного інвестиційного арбітражу.

Наслідки для системи ICSID. Нещодавно резонансна хвиля, зумовлена Рішенням Суду ЄС у справі *Achmea*, вийшла за межі наукової дискусії і тепер може справити реальні наслідки на подальший розгляд спорів між інвесторами та державами-членами ЄС у рамках Міжнародного центру врегулювання інвестиційних сперечок (ICSID). Наразі у провадженні Арбітражного трибуналу ICSID перебуває спір *Vattenfall AB and others v. Federal Republic of Germany* (No. ARB/12/12), який був ініційований шведським інвестором проти Німеччини. Згідно із

інформацією німецьких ЗМІ наприкінці квітня 2018 року Німеччина направила вимогу до Арбітражного трибуналу ICSID щодо відхилення позову компанії Vattenfall AB як такого, що не підсудний Арбітражному Трибуналу ICSID з огляду на рішення Суду ЄС у справі Achmea [21]. Якщо вимога Німеччини буде задоволена, то, на думку деяких юристів, таке рішення нанесе руйнівний удар системі інвестиційного арбітражу в ЄС [21]. Однак слід зауважити, що на відміну від справи Achmea, спір між Vattenfall AB та Німеччиною виник не на підставі ДІД між державами-членами ЄС, а у відповідності з Договором до Енергетичної Хартії, стороною якої є Європейський Союз. Окрім того, стаття 53(1) Вашингтонської конвенції закріплює принцип остаточності рішень Арбітражного Трибуналу ICSID [22], і, відповідно, їх визнання та виконання не залежить від волі національних судів держав-членів ЄС чи Суду ЄС. Це дає підстави вважати, що арбітражний процес у справі Vattenfall витримає «атаку рішенням Achmea» [21].

Наслідки для нової моделі ЄС щодо інституційної реформи системи міжнародного інвестиційного арбітражу. Деякі науковці підкреслюють, що рішення Суду ЄС у справі Achmea «кидає тінь» на законність положень про захист інвестицій, які закріплені в Угоді СЕТА та інших угодах про вільну торгівлю ЄС, що перебувають на стадії ратифікації і містять аналогічні положення про створення постійно діючого двопалатного органу із урегулювання інвестиційних спорів [23].

Передусім існують ризики для Литви і Швеції, які уже ратифікували Договір СЕТА. Справа у тому, що у ЄС діє принцип «вірності судовій системі ЄС (duty of loyalty), сформульований у 2006 році у справі Commission v. Ireland (C-459/03) [24, п. 169]. У цьому рішенні підкреслено виключне право судових органів ЄС тлумачити і застосовувати право ЄС [25].

У результаті рішення Суду ЄС у справі Achmea будь-які дії Литви та Швеції, спрямовані на ратифікацію Угоди СЕТА, можуть розцінюватися як порушення принципу автономії права ЄС та принципу вірності до судової системи ЄС, адже міжнародний договір передбачає створення постійно діючого арбітражного органу, який не входить до системи судових органів ЄС. За таких обставин, на нашу думку, інші держави-члени ЄС будуть зволікати з ратифікацією Угоди СЕТА та інших угод ЄС про вільну торгівлю, поки Суд ЄС не надасть роз'яснення у відповідь на запит Парламенту Бельгії і внесе остаточну ясність у ситуацію, що склалася.

Серед експертів переважає думка, що Суд із великою вірогідністю підтвердить, що двопалатна система постійно діючих органів, створення якої передбачено Угодою СЕТА, не відповідає внутрішньому праву ЄС.

Втім на нашу думку, можливий інших результат розгляду. Суд ЄС повинен взяти до уваги, що, на відміну від ДІД між Словаччиною та Нідерландами, Договір СЕТА та інші «нові» угоди про вільну торгівлю ЄС розглядають право ЄС як факт, а не право, що застосовується [5, стаття 8.31], [6, зноска 7]. У цих міжнародних договорах прямо зазначено, що ні Суд першої інстанції, ні Апеляційний суд не мають права визначати законність оспорюваного заходу з точки зору відповідності національному праву Держави-Відповідача у спорі. Якщо ж постане необхідність проаналізувати положення національного права як питання факту, то при такому аналізі відповідний орган повинен дотримуватися підходів до тлумачення відповідних положень, що розроблені національними судами та відповідними органами Договірної сторони, що є стороною спору. При цьому жодні висновки, зроблені Судом чи Апеляційним судом в рамках такого аналізу, не мають обов'язкової сили для національних судів та уповноважених органів відповідної Держави-Відповідача у спорі.

Позиція, викладена у цих положеннях, проходить червоною ниткою через тексти усіх угод ЄС про вільну торгівлю, що закріплюють нову інституційну модель врегулювання спорів між інвестором та державою, і, на нашу думку, є якраз відображенням принципу автономії права ЄС та відповіддю Європейської комісії на закиди щодо невідповідності нової інституційної моделі внутрішньому праву ЄС.

У будь-якому разі слід погодитися із думкою тих авторів, які вважають, що Європейській комісії необхідно призупинити переговорний процес щодо Конвенції про створення міжнародного інвестиційного суду у рамках 3-ї робочої групи ЮНСІТРАЛ, поки не буде врегульоване питання законності нової моделі ЄС з точки зору його внутрішнього права [26].

Висновок. Потреба в інституційній реформі системи врегулювання міжнародних інвестиційних спорів за участю іноземного інвестора гостро постала на початку 2000-х років, коли деякі латиноамериканські держави заявили про своє невдоволення системою, що базувалася на положеннях Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами та широкій мережі двосторонніх договорів про захист інвестицій. Деякі науковці вбачають в інвестиційній реформі

шлях вирішення проблеми фрагментації, що притаманна міжнародному інвестиційному праву. Нові угоди Європейського Союзу про вільну торгівлю, укладені з Канадою, Сінгапуром і В'єтнамом, містять окрему главу про захист інвестицій, положення якої передбачають створення постійно діючого двопалатного органу з урегулювання інвестиційних спорів за участю іноземного інвестора, а також активізацію переговорного процесу з третіми країнами щодо створення міжнародного інвестиційного суду. Разом із тим нова інституційна модель міжнародного інвестиційного арбітражу, закріплена у цих міжнародних договорах, викликає сумніви щодо її відповідності внутрішньому праву ЄС. У травні 2017 року Суд ЄС постановив, що включення до тексту Угоди про ЗВТ між ЄС та Сінгапуром положень про процедуру врегулювання суперечок між інвестором і державою було здійснене з перевищенням повноважень Європейської комісії і потребувало погодження із державами-членами ЄС. І хоча Суд наголосив, що його висновок жодним чином не впливає на оцінку відповідності цих положень як

таких праву ЄС, Бельгія використала цей висновок як привід для оспорювання в Суді ЄС законності Угоди про ЗВТ між ЄС та Канадою в частині створення постійнодіючого органу з урегулювання спорів між інвестором і державою. У березні 2018 року Суду ЄС прийняв попереднє рішення у справі *Achmea v. Slovak Republic*, згідно з яким режим урегулювання спору між інвестором та державою, який прописаний у міжнародному інвестиційному договорі між державами-членами ЄС, суперечить внутрішньому праву ЄС. Таке рішення має далекосяжні наслідки для системи міжнародного інвестиційного арбітражу в Європейському Союзі і уже послужило приводом для оспорювання Німеччиною юрисдикції Арбітражного Трибуналу ICSID у справі *Vattenfall AB and others v. Federal Republic of Germany*. Водночас позиція Суду ЄС ставить під сумнів успіх нової інституційної моделі ЄС щодо системи врегулювання міжнародних інвестиційних спорів як у ЄС, так і на міжнародному рівні. Невизначено залишається ситуація навколо визнання та приведення у виконання рішень, ухвалених постійно діючими органами, створеними на основі цієї моделі.

Література:

1. World Investment Report 2018. Investment and New Industrial Policy. United Nations Conference on Trade and Development, available at: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_en.pdf.
2. Войтович С.А. (ред.). (2012), *Международный инвестиционный арбитраж: некоторые тенденции и опыт Украины*. К.: «Юстиниан», 311 с.
3. Franck S.D, *The Legitimacy Crisis in Investment Treaty Arbitration: Privatizing Public International Law Through Inconsistent Decisions* (2005). *Fordham Law Review*, 73 (11), 1521-1625. Available at: <https://ir.lawnet.fordham.edu/flr/vol73/iss4/10>.
4. *Investment in the TTIP and beyond – the path for reform*. Concept Paper of the European Commission (2015), available at: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/153408.htm>.
5. *Comprehensive Economic and Trade Agreement*, 21 September 2017, available at: <http://www.international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/ceta-aecg/text-texte/toc-tdm.aspx?lang=eng>.
6. *EU-Singapore Trade and Investment Agreement*. Authentic. Texts, April 2018), available at: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=961>.
7. *EU-Vietnam Free Trade Agreement*. Agreed text, January 2016 (Chapter 8), available at: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/february/tradoc_154210.pdf.
8. *EU-Mexico Agreement, Agreement in Principle and its texts*, available at: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2018/april/tradoc_156814.pdf.
9. Пропозиції ЄС щодо тексту Глави про інвестиції та торгівлі послугами Угоди про вільну торгівлю між ЄС та Чилі, 6 лютого 2018 р., режим доступу: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2018/february/tradoc_156589.pdf.
10. *Joint Interpretative Instrument of the Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA) between Canada and the European Union and its Member States*. Note from by the General Secretariat of the Council to Permanent Representatives Committee Council, 27 October 2016, No. 1354 1/16. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A22017X0114%2801%29>.

11. Negotiating directives for a Convention establishing a multilateral court for the settlement of investment disputes, General Secretariat of the Council, 1 March 2018, 12981/17 ADD 1, available at: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12981-2017-ADD-1-DCL-1/en/pdf>.
12. UNCITRAL Working Group III, Report on the work of its thirty-fifth session (New York, 23-27 April 2018 (A/CN.9/935), available at: http://www.uncitral.org/pdf/english/commissionsessions/51st-session/a-cn9-935_-_clean_submitted_ADVANCE_COPY.PDF/
13. Court of Justice of the European Union, Opinion, 16 May 2017, C-2/15), available at: http://www.mlex.com/Attachments/2017-05-16_2CW21X23B07N046Z/C0002_2015%20EN.pdf.
14. Minister Reynders submits request for opinion on CETA, available at: https://diplomatie.belgium.be/en/newsroom/news/2017/minister_reynders_submits_request_opinion_ceta.
15. European Union, Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union, 13 December 2007, 2008/C115/01, available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12008E267>.
16. Achmea B.V. v. The Slovak Republic, Award, UNCITRAL, PCA Case No. 2008-13, 7 December 2012, available at: <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/italaw3206.pdf>.
17. Agreement on encouragement and reciprocal protection of investments between the Kingdom of the Netherlands and the Czech and Slovak Federal Republic, 1991, available at: <http://investmentpolicyhub.unctad.org/Download/TreatyFile/2080>.
18. Slowakische Republik (Slovak Republic) v. Achmea B.V., Court (Grand Chamber) Judgment, 6 March 2018, C 284/16, available at: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=199968&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=723665>.
19. Slowakische Republik v Achmea BV, Opinion of the Advocate General Wathelet, 19 September 2017, C 284, available at: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=194583&doclang=EN>.
20. Paulsson M. Revisiting the Idea of ISDS within the EU and an Arbitration Court: The Effect on Party Autonomy as the Main Pillar of Arbitration and the Enforceability of Arbitral Award (2018). Kluwer Arbitration Blog, available at: <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2018/05/21/revisiting-idea-isds-within-eu-arbitration-court-effect-party-autonomy-main-pillar-arbitration-enforceability-arbitral-awards/>
21. Risse J., Oehm M. The Aftermath of Achmea: Germany Requests Dismissal of Vattenfall Case After CJEU's Achmea Decision (2018). Baker McKenzie Global Arbitration News, available at: <https://globalarbitrationnews.com/aftermath-achmea-germany-requests-dismissal-vattenfall-case-cjeu-achmea-decision/>
22. Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18.05.1965 року (набрала чинності для України 16.03.2000), режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_060.
23. Gintalaite L., Hughes L., Ratifying CETA after 'Achmea scandal' is anti-European (2018), available at: <https://euobserver.com/opinion/141748>.
24. Commission of the European Communities v Ireland, Court (Grand Chamber), Judgment, 30 May 2006, C-459/03, available at: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=57551&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=829982>.
25. Romano C., Case C-459/03 Commission v. Ireland (2007). Loyola-LA Legal Studies Paper No. 2007-19. American Journal of International Law, Vol. 101, available at: <http://ssrn.com/abstract=969040>.
26. Wittkopp K. Comment: EU should put a break of multilateral investment court talks (2018), available at: <http://borderlex.eu/comment-multilateral-investment-court/>